

ילמד ענוים דרכו - שנה א

בין ישראל לאומות (ד) - התחלה בבחירה והתפכות לסגולה

הרב רן כלילי

אדיר במרום ח"א

דע, כי לא כעבודה אשר לנו עתה היא העבודה אשר היתה לאדם בראשונה. ותראה איך הדברים הולכים בסדרי מדרגותיהם. כי עד אברהם לא הבדיל הקב"ה אומה בין האומות, והיה חפץ שיתוקן כל העולם בשווה.

דעת תבונות סימן קנ"ח - סגולה עצמית של מוכנות לעבודת ה'

הנה עיקר הנבראים הוא האדם, ועיקר האדם - כנסת ישראל. וכבר אמרו ז"ל (ירושלמי שבת סוף פרק ו; ועיין נדרים לבא), מלאכי השרת יושבים מבחוץ וישראל מבפנים, דכתיב: "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל - ל"... שישראל כבר מוכנים הם מצד עצמם להיות לעבודתו ית'...

אדיר במרום - עלו במחשבה בראשית הבריאה

וצריך שתדע, כי סוד כל עניין הספירות - הוא התורה, וזהו עניין קדימת התורה לכל המציאות. כי מה שהוקבע בנטיית הרצון היה דווקא עניין התורה, ובסודה היה המציאות הולך ונעשה. והיא עצמה עניין האומה הקדושה, שנאמר בה, "ישראל עלו במחשבה", כי בסוד המחשבה הזאת הם נמצאו ליסוד ושורש אל כל המציאות.

דרך ה' ב, ד

א. הגדרת השאלה: מן העניינים העמוקים שבהנהגתו יתברך שמו, הוא עניין ישראל ואומות העולם, שמצד טבע האנושי (=הן מצד טבעיות החיים הן מצד שכולם בני אדם הראשון) נראה היותם שווים באמת, ומצד ענייני התורה (=חייב הבורא במצוות והשגחת ה' המיוחדת עליהם) הם שונים שינוי גדול ונבדלים כמינים מתחלפים (=שונים) לגמרי!

והנה עתה נבאר בעניין זה ביאור מספיק, ונפרש מה שבו מתדמים זה לזה, ומה שבו מתחלפים (=שונים) זה מזה.

ב. מצב האנושות לפני החטא: אדם הראשון קודם חטאו היה במצב עליון מאוד ממה שהוא האדם עתה, וכבר ביארנו עניין זה (חלק א פרק ג). ומדרגת האנושיות לפי המצב ההוא היתה מדרגה נכבדת מאוד (=הגוף מוכן

דף מקורות

להארת הנשמה והנשמה יכולה להעלות אותו ולזכרו), ראויה למעלה רמה נצחיית כמו שכתבנו. ואילו לא היה חוטא, היה משתלם ומתעלה עוד, עילוי על עילוי.

והנה באותו המצב הטוב היה לו להוליד תולדות, מספר משוער מחכמתו יתברך שמו, על פי אמיתת מה שראוי לשלמות הנהנים בטובו יתברך שמו (=שבעים ואחת אומות וכל אומה אילן שלם של מספר משוער של נשמות), והיו כולם נהנים עמו בטוב ההוא. ואמנם התולדות האלה שהיה ראוי שיוליד, נגזרו ושוערו מלפניו יתברך שמו משוערים בהדרגות מיוחדות, פירוש שיהיה בהם ראשיים ונטפלים, שורשים וענפים, נמשכים זה אחר זה בסדר מיוחד כאילנות וענפיהם, ומספר האילנות ומספר הענפים הכל משוער בתכלית הדקדוק.

ג. מצב האנושות אחר החטא: והנה בחטאו ירד מאוד (אדה"ר) ממדרגתו, ונכלל מן החושך והעכירות שיעור גדול וכמו שכתבנו לעיל. וכלל המין האנושי ירד ממדרגתו ועמד במדרגה שפלה מאוד, בלתי ראויה למעלה הרמה הנצחיית שהתעתד לה בראשונה, ולא נשאר מזמן ומוכן אלא למדרגה פחותה ממנה פחיתות רב. ובבחינה זאת הוליד תולדות בעולם, כולם במדרגה השפלה הזאת שזכרנו.

ואמנם אעפ"כ לא חדל מהימצא בכלל מדרגת המין האנושי מצד שורשו האמיתי, בחינה עליונה מן הבחינה שהיה המין הזה אז בזמן קלקולו. ולא נדחה אדם הראשון לגמרי שלא יוכל לשוב אל המדרגה העליונה. אבל נמצא בפועל במדרגה השפלה ובבחינה כוחניות (=פוטנציאל) אל המדרגה העליונה.

ד. הגבלת הזמן לבחור להתעלות למדרגה העליונה: והנה נתן האדון ב"ה לפני (כל) התולדות ההם שנמצאו באותו הזמן, את הבחירה, שיתחזקו וישתדלו להתעלות מן המדרגה השפלה ולשים עצמם במדרגה העליונה. והניח להם זמן לדבר, כמו ששיערה החכמה העליונה היותו נאות להשתדלות הזה, ועל דרך מה שמנחת עתה לנו, לשנהיה משיגים השלמות והמדרגה בקיבוץ בני העולם הבא כמו שכתבנו לעיל (=הוא זמן ששת אלפים שנה). כי הנה כל מה שהוא השתדלות - צריך שיהיה לו גבול.

ה. חילוק זמן העבודה לשני שלבים: והנה ראתה החכמה העליונה היות ראוי שזה ההשתדלות יתחלק ל"שורשי" ו"ענפי". פירוש - שיהיה בתחילה זמן ההשתדלות לשורשים שבתולדות, ואחר כך לענפים שבהם. והיינו כי המין האנושי כולו היה צריך עדיין שיקבע עניינו כראוי ויתוקן מן הקלקולים שנהיו בו. ולפי סדר ההדרגה (=של תולדות אדם הראשון, מהשורשים לענפים, עוד מראשית הבריאה) הנה היה ראוי שיוקבעו בראשונה שורשיהם וראשיהם של תולדות האדם לעמוד במדרגה מתוקנת, ויעמדו בה הם וענפיהם, כי הענפים ימשכו תמיד אחר השורש. והנה הגביל הזמן להשתדלות השורשי הזה (=שנוצר אחר החטא, והוא הזכאות לשוב למדרגת אדם הראשון), שמי שיזכה [מכלל הנמצאים, באותם הזמנים שהיה שער זה נפתח והיה בידם להגיע לזה העניין], ויכין את עצמו כראוי - יקבע לשורש אחד טוב ויקר, מוכן למעלה הרמה, הראויה למי שהוא אדם במצב הטוב ולא אדם במצב המקולקל. וכן ישיג שיותן לו להוציא תולדותיו הראויים לו, כולם בבחינתו, פירוש - באותה המדרגה והמצב שכבר השיג הוא בשורשיותו.

ו. זמן קיבעון השורשים בדור הפלגה: והיה הזמן הזה מאדם הראשון עד זמן הפלגה. והנה כל אותו הזמן לא חדלו צדיקים דורשים האמת לרבים - כגון: חנוך, מתושלח, שם ועבר - ומזהירים אותם שיתקנו את עצמם. וכיון שנתמלא סאתם של הבריות בזמן הפלגה, שפט במידת משפטו יתברך שמו היות ראוי שיגמר זמן ההשתדלות השורשי (הן מצד קביעת השורשים למין האנושי הן מצד קביעת הזכות לשוב למדרגת אדם הראשון). ויהיה קצם של הדברים, שיקבע מה שראוי ליקבע בבחינת השורשים, לפי מה שכבר נתגלגל ונהיה עד עת הקץ ההוא.

דף מקורות

ואז השגיה (=השקיף) יתברך שמו על כל בני האדם, וראה כל המדרגות שהיה ראוי שיקבעו בהם האנשים ההם כפי מעשיהם (=כל הבחינות הנצרכות לתיקון הבריאה ושנמצאות בבחירת האדם, והן כלל הבחינות השונות שבתולדות אדם הראשון), וקבעם בהם בבחינתם השורשיית כמ"ש. והנה כפי מה שהונחו הם (=שהוקבעו בהם) - כן נגזר עליהם שיהיו מוציאים התולדות, כפי מה שכבר שוער שהיה ראוי לשורש ההוא. ונמצאו כולם מינים קבועים בעולם, כל אחד בחוקו וטבעו, ככל שאר המינים שבבריות, וניתן להם להוציא תולדותיהם בחוקם ובחינתם ככל שאר המינים. (עד כאן ההשקפה לקביעת השורשים של בני המין האנושי. עתה חוזר הרמח"ל להשקפה בעניין הזכות לשוב למדרגת אדם הראשון שהורכבה על העניין הראשון.)

ז. הפיצול השורשי בין שבעים אומות לאברהם: ואמנם נמצאו כולם לפי המשפט העליון ראויים לישאר במדרגת האנושית השפלה שהגיעו לה אדם הראשון ותולדותיו מפני החטא, ולא גבוהים מזה כלל. ואברהם לבדו נבחר במעשיו ונתעלה, ונקבע להיות אילן מעולה ויקר כפי מציאות האנושית במדרגתו העליונה, וניתן לו להוציא ענפיו כפי חוקו.

ואז נתחלק העולם לשבעים אומות, כל אחד מהם במדרגה ידועה (מראש, עוד מראשית הבריאה), אבל כולם בבחינה האנושיות בשפלותו, וישראל - בבחינת האנושיות בעילוי. והנה אחר העניין הזה - נסתם שער השורשים, והתחיל הגלגול וההנהגה בענפים, כל אחד לפי עניינו. ונמצא שאע"פ שלכאורה נראה עניינו עתה ועניין הקודמים שווה, באמת איננו כך. אלא עד הפלגה היה הזמן שורשי האנושיות, ונתגלגלו הדברים בבחינה זו. וכשהגיע קץ זמן זה, נקבע הדבר כפי המשפט, והתחיל זמן אחר שהוא זמן הענפים, שעודנו בו עתה.

ח. שער פתוח לפרטים לדורות: ומרוב טובו וחסדו יתברך שמו, גזר ונתן מקום אפילו לענפי שאר האומות, שבבחירתם ומעשיהם יעקרו עצמם משורשם, ויוכללו בענפיו של אברהם אבינו ע"ה, אם ירצו. והוא מה שעשהו יתברך שמו לאברהם אב לגרים, ואמר לו (בראשית יב, ג): "וְנִבְרַכְךָ בְּכָל מְשֻׁפַּחַת הָאֲדָמָה". ואולם אם לא ישתדלו בזה, ישארו תחת אילנותיהם השורשיים כפי ענינם הטבעי.

ט. זמן השלמת האילן של אברהם אבינו: וצריך שתדע שכמו שכלל תולדות האדם מתחלק לאילנות שורשיים וענפיהם עמהם כמו שכתבנו, כן כל אילן ואילן בפני עצמו, יבחנו בו הענפים הראשיים, שמהם נמשכים ומתפרטים כל שאר הפרטים. ואמנם ענפי אילנו של אברהם אבינו ע"ה, הכוללים, הנה הם עד ששים ריבוא, שהם אותם שיצאו ממצרים ונעשית מהם האומה הישראלית, ולהם נחלקה ארץ ישראל. וכל הבאים אחריהם, נחשבים פרטים לתולדות הכוללים האלה. והנה לאלה ניתנה התורה, ואז נקרא שעמד אילן זה על פרקו.

י. חלון הזדמנויות בהר סיני: ואולם חסד גדול עשה הקב"ה עם כל האומות, שתלה דינם עוד עד זמן מתן התורה, והחזיר התורה על כולם שיקבלוה. ואם היו מקבלים אותה - עדיין היה אפשר להם שיתעלו ממדרגתם השפלה. וכיון שלא רצו, אז נגמר דינם לגמרי, ונסתם השער בפניהם, סיתום שאין לו פתיחה. ואך זה נשאר לכל איש ואיש מן הענפים בפרטיהם, שיתגייר בעצמו ויכנס בבחירתו תחת אילנו של אברהם אבינו.

יא. עוה"ב לאוה"ע: ואולם לא היתה הגזרה להאביד את האומות האלה. אבל היתה הגזרה שישארו במדרגה השפלה שזכרנו, והוא מין אנושיות שהיה ראוי שלא ימצא, אילו לא חטא אדם הראשון, והוא בחטאו גרם לו שימצא.

דף מקורות

ואמנם כיון שיש בהם בחינת אנושיות, אע"פ שהיא שפלה, רצה הקב"ה שיהיה להם מעין מה שראוי לאנושיות האמיתית, והיינו שיהיה להם נשמה כעין נשמות בני ישראל, אע"פ שאין מדרגתה מדרגת נשמות ישראל אלא שפלה מהם הרבה. ויהיה להם מצוות, (ש)יקנו בהם הצלחה גופיית (=תיקון החברה והמידות) ונפשיית (=אמונה באל) גם כן כפי מה שראוי לבחינתם, והם מצוות בני נח.

מאמר הגאולה לרמח"ל

צריך שתדע, כי אע"פ שגם האומות יתקנו, הנה יבחנו תמיד בני ישראל מהן... כי אף בחזור פלחי כוכביא אל תחת הקדושה, עוד תגדל מעלת ישראל עליהם הרבה... וגם לזמן העתיד שישבו כל האומות אל האמת "ובגוים לא יתחשב", כי כל האומות לא יהיו אלא במדרגת עבדים... אבל ישראל בנים המה לה' ועל כן הירוד שבישראל יותר הוא ממלך שבאומות.

דעת תבונות סימן קס

והנה עוד עניין עיקרי אודיעך, והוא שיש לכנסת ישראל שורש של קדושה, שהיא כללית לכל האומה הקדושה מצד היותם ישראל, ואפילו לרעים שבהם, שהרי ארז"ל: "אף על פי שחטא - ישראל הוא". ואף על פי שדבר זה מושרש בעניינים גבוהים מאוד, בהיות ישראל משתלשלים ממנו ית', כמו שאמר הכתוב: "חלקי ה' אמרה נפשי על כן אחיל לו".

אף על פי כן הנהגת העולמות הרבה והרחבה מאוד בכל סדרי הנמצאות לטוב או למוטב אינה תלויה בזה, אלא בעניין המעשים של בני האדם, לדון כל אחד לפי מעשיו. ונמצא שיש מציאות לכנסת ישראל - מציאות כללי שאין לו תולדות הרבה וענפים רבים, אבל הוא מציאות שאינו כל כך עיקרי, אף על פי שהוא גבוה הרבה. ועוד יש מציאותה העיקרי, שהוא מציאותה לפי עניין העבודה שבידה, שתלויים בה כל עניני ההנהגה הגדולה והעמוקה.

נפש החיים א, ב-ג

אמנם להבין עניין אומרו "בצלם - לווהים" דייקא ולא שם אחר: כי שם - לווהים ידוע פירושו שהוא מורה שהוא ית"ש בעל הכוחות כולם כמ"ש בטור. ועניין מה שהוא יתברך נקרא בעל הכוחות: כי לא כמידת בשר ודם מידת הקב"ה. כי האדם כשבונה בניין - דרך משל מעץ - אין הבונה בורא וממציא אז מכוחו העץ, רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבניין. ואחר שכבר סדרם לפי רצונו, עם שכוחו הוסר ונסתלק מהם על כ"ז הבניין קיים. אבל הוא ית"ש, כמו בעת בריאת העולמות כולם בראם והמציאם הוא יתברך יש מאין בכוחו הבלתי תכליתי. כן מאז כל יום וכל רגע ממש, כל כוח מציאותם וסדרם וקיומם תלוי רק במה שהוא ית"ש משפיע בהם ברצונו יתברך כל רגע כוח ושפעת אור חדש. ולו היה הוא ית' מסלק מהם כוח השפעתו אף רגע אחת - כרגע היו כולם לאפס ותוהו. וכמו שיסדו אנשי כנה"ג: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". היינו תמיד ממש כל עת ורגע. וראיתם מפורשת: "כאמור: לעושה אורים גדולים" - שלא אמר עשה אלא עושה.

כן בדמיון זה כביכול, ברא הוא יתב' את האדם והשליטו על רבי רבוון כוחות ועולמות אין מספר ומסרם בידו שיהא הוא המדבר והמנהיג אותם עפ"י כל פרטי תנועות מעשיו ודבוריו ומחשבותיו וכל סדרי הנהגותיו. הן לטוב או להיפך ח"ו. כי במעשיו ודיבוריו ומחשבותיו הטובים - הוא מקיים ונותן כוח בכמה כוחות ועולמות עליונים הקדושים ומוסיף בהם קדושה ואור. כמ"ש: "ואשים דברי בפך גו' לנטוע שמים וליסוד ארץ" וכאמרם ז"ל: "אל

דף מקורות

תקרי בניך אלא בוניך" כי המה המסדרים עולמות העליונים כבונה המסדר בניינו ונותנים בהם רב כוח. ובהפיך ח"ו, ע"י מעשיו או דיבוריו ומחשבותיו אשר לא טובים הוא מהרס ר"ל כמה כוחות ועולמות עליונים הקדושים לאין ערך ושיעור. כמ"ש "מהרסיך ומחריביך" וגו', או מחשיך או מקטין אורם וקדושתם ח"ו ומוסיף כוח לעומת זה במדורות הטומאה ר"ל.

זהו: "ויברא - להים את האדם בצלמו בצלם - לוהים גו'. כי בצלם - לוהים עשה" וגו'. שכמו שהוא ית' שמו הוא ה-לוהים = בעל הכוחות הנמצאים בכל העולמות כולם ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו, כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבואות כוחות ועולמות. עפ"י כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל ענייניו בכל עת ורגע ממש. כפי שורשו העליון של מעשיו ודיבוריו ומחשבותיו. כאלו הוא ג"כ הבעל כוח שלהם כביכול.

וזאת תורת האדם: כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו: כי מה אני ומה כוחי לפעול במעשי השפלים שום עניין בעולם. אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו, שכל פרטי מעשיו ודיבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע לא אתאבדו ח"ו. ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו. שכל אחד עולה כפי שורשה לפעול פעולתה בגובהי מרומים בעולמות וצחצחות האורות העליונים. ובאמת כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו. לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה, בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל ח"ו, הרבה יותר ממה שהחריב נ"נ וטיטוס. כי הלא נ"נ וטיטוס לא עשו במעשיהם שום פגם וקלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהיו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כוח גבורה של מעלה, את מקדש ה' טמאו - כביכול המקדש העליון, ועי"כ היה להם כוח לנ"נ וטיטוס להחריב המקדש של מטה, המכוון נגד המקדש של מעלה כמו שארז"ל (איכ' רבתי): "קמחא טחינא טחינת". הרי כי עונותינו החריבו נווה מעלה - עולמות עליונים הקדושים, והמה החריבו רק נווה מטה...

מהר"ל, נצח ישראל, פרק יא - הבחינה הבחירית אצל המהר"ל

ועל אלו שלושה דברים שבחר בשבילם בישראל, אמר התנא ה-להי: "חביב האדם שנברא בצלם - להים, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם - להים, שנאמר "כי בצלם - להים ברא את האדם". חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר "בנים אתם לה' - להיכם". חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו", עד כאן. ביאר התנא הזה אלו שלוש סיבות שבשביל זה בחר השם יתברך בישראל. ולכך אמר "חביב האדם שנברא בצלם - להים", שזה מורה כי האדם הוא הבריאה השלימה שבכל הנמצאים, שהרי נברא בצלם - להים, ואין שלמות יותר מזה כאשר נברא בצלם - להים, ובשביל כך ראוי שתהיה חיבה אליו מצד שלמות בריאתו בעצמו. ואף על גב שאמר "חביב האדם", אין זה כולל כל מין האדם, כי כבר אמרו חז"ל "אתם קרויים אדם ואין האומות קרויים אדם". כאילו אמרו כי שלמות הבריאה - שהיא לאדם בפרט - הוא אל ישראל, לא לאומות, כאשר בארנו פעמים הרבה שישראל בפרט נקראים "אדם". ואף כי מעלה זאת אינה רק לישראל בלבד, אמר על זה "חביב האדם", וזה כי הפרש גדול יש בין מעלה זאת ובין שאר מעלות שזכר אחר כך, שאינם רק לישראל, ואין חלק ונחלה כלל לשאר אומות. ולא כן שם "אדם", אף על גב שמדרגה זאת אינה שייכת רק לישראל ולא לאומות, מכל מקום יש לאומות שם "אדם" במה, כי נקראו "אדם" בשביל הצלם ה-להי, כדכתיב "נעשה אדם בצלמנו וגו'". רק שאצל האומות צורת האדם בטילה אצל הגוף, כי מצד הגוף החומרי נתבטל הצלם ה-להי הזה שהוא לאדם, וכאילו היה הכל חומרי, ואין כאן צלם ה-להי הזה. מכל מקום נמצא הצלם הזה אצל שאר אומות, רק שהוא בטל ואינו נחשב לכלום. ולכך אמר "חביב האדם", ולא אמר "חביבין ישראל שנבראו בצלם - להים", מפני

דף מקורות

כי יש להם לאומות הצלם הזה - שנברא בו האדם - במה. ועוד, כי כאשר נברא האדם היה מעלה זאת לאדם ולנח, אף כי אינם בשם "ישראל" נקראים. ואם אחר שבחר השם יתברך בישראל נתמעט הצלם הזה אצל האומות, מכל מקום הצלם ה-להי הוא שייך לאדם במה שהוא אדם גם כן, ודבר זה מבואר.

הראי"ה קוק, הגדה של פסח, עמ' קפד- קפה; קפט

יש בזה עניין לדעת קריאת שם ישראל: "בני בכור", וקריאתם בתורה בשם בנים סתם: "בנים אתם לה' - להיכם". שהיא ע"פ מש"כ כמה פעמים בסגולת ישראל שהיא כפליים: הסגולה האחת - היא לתקן את העולם ולהדריך בהכרת השי"ת, והסגולה השנית - בשלמותם ועבודת השי"ת וקרבתו ית' הראויות להם לפי ערכם המקודש מצד עצמם... ישראל שנקראים בכור, הם ממלכת כהנים, ומחויבים ללמד דרך ה' לאוה"ע, ובייחוד לעתיד לבוא כשיכירו דרכי ה' וירצו לדבקה באורחותיו. אלא וודאי במעלת ישראל יש השקפה שנוגעת לעצמם, ויש השקפה שנוגעת לכל העולם כולו שעתידים לבוא לתכליתם רק ע"י ישראל... ונבין בזה דברי הכתוב בירמיה: "קדש ישראל לה' ראשית תבואתה..." שביאר שיש לישראל שתי מעלות בקודש, האחת - מעלה עליונה של שלמות עצמם שבה עיקר ההוד והתפארת שלהם, והשנייה - המעלה הרוממה גם כן שהם עתידים להיות לאור עולם להדריך כל באי עולם בדרכי חיי עולם. על כן ביחס סגולת עצמם נקראים: "קודש ישראל לה'" - קודש מובדל מכל אוה"ע, שאין כל אומה ולשון משתתפות במעלתם וסגולתם העליונה. ויש עוד מדרגה שהם נקראים "ראשית תבואתה" - דהיינו: ביכורים, שיש בהם קדושה ג"כ מצד שהם קודמים לכל הפירות...

צריך בהכרח עוד עיקר גדול להיקבע, שצריכים ישראל לדעת שמעלתם העצמית מצד עצמם במדרגה שלהם שנקראו "קודש ישראל לה'" - היא יותר עליונה מכל הכבוד והמעלה שאפשר להם מצד תיקון אוה"ע. שאפילו לעת"ל אוה"ע יהיו טפלים לישראל גם בתיקונם, כמש"כ: "ועמדו זרים ורעו צאנכם". אם כן, אם יצויר שח"ו ע"י ביטול מצוות התורה המיוחדות לישראל - יתוקנו האומות, לא יעלה על הדעת כלל לבטל התכלית מפני האמצעי, כי עיקר תעודת ישראל מצד מעלתם העצמית בקיום התורה ומצוותיה, גדולה יותר באין ערוך מתכלית תיקון אוה"ע. והנה אם היה כל עיקר תכלית ישראל רק לתקן האומות לבדם - אז היה הכרח... שיהיו ישראל תמיד מפוזרים בין העמים כדי לתקנם כמה שאפשר שיקבלו תיקון. אבל כיוון שעיקר התכלית תלוי יותר בשלמותם של ישראל מצד עצמם, על כן סדר הקדושה קבוע רק... במקום אחד מצורף שלא יהיה עובר ומפסיק ביניהם חול, כעניין קדושת המקדש והארון והמקיפים אותם - ארץ ישראל וירושלים והר הבית... בקיבוץ מחנה ישראל במקום אחד.